SPECIJALNE VOJNO-POLICIJSKE PROTUTERORISTIČKE POSTROJBE: HRVATSKA I SVIJET

Mirko Bilandžić, Stjepan Milković *

UDK: 351.749:323.28
351.749:343.341

Pregledni članak

Primljeno: 23.VI.2009.

Prihvaćeno: 23.IX.2009.

Sažetak

Eskalacija suvremenog terorizma u svijetu uvjetovala je ustanovljavanje „treće opcije" (prostor između policije i vojske) i stvaranje „trećih snaga" (specijalne snage) za borbu protiv terorizma. Sastavni dio procesa nastanka i razvoja Republike Hrvatske i njezinih Oružanih snaga jest i nastanak i razvoj specijalnih vojnih i policijskih protuterorističkih snaga. Ti paralelni procesi svoje izvorište imaju u ratnim okolnostima. Specijalne postrojbe odigrale su jednu od presudnih uloga u Domovinskom ratu i oslobođenju Hrvatske. U suvremenim uvjetima, Specijalna jedinica policije i Bojna za specijalna djelovanja nisu samo jedan od stupova protuterorističkih kapaciteta Republike Hrvatske, već i bitan faktor hrvatskog integriranja u euroatlantske obrambene odnosno sigurnosne integracije.

Ključne riječi: specijalne snage, „treća snaga", terorizam, protuterorizam, Specijalna jedinica policije i Bojna za specijalna djelovanja

UVOD

Terorizam je vrlo složen fenomen. Ništa manje nije složena ni borba protiv terorizma. Stvaranja protuterorističkog sustava, protuterorističkih strategija, uporaba pojedinih državnih instrumenata u borbi protiv terorizma, stupanj njihove efikasnosti, njihov odnos prema demokratskim standardima i poštivanju ljudskih prava, zakonski okvir djelovanja (primjerice, uporaba vojske i vojnih specijalnih snaga unutar države) itd., itekako su složene teme u razmatranju protuterorističkog spektra. U protuterorističkom djelovanju države koriste različite instrumente: policijske, kazneno-pravne,

* Mirko Bilandžić (mbilandz@ffzg.hr) docent je na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Stjepan Milković (smilkovic@mup.hr) uposlen je u Ministarstvu unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Rad je nastao u okviru istraživačkog projekta „Vojna kultura i identitet OS RH" (0130670) koji se vodi na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Rad je proizašao iz diplomskog rada (obranjen 16. lipnja 2009.) pod naslovom „Specijalne snage OS RH i MUP-a RH u borbi protiv terorizma" koji je mr. sig. Stjepan Milković izradio pod mentorstvom dr.sc. Mirka Bilandžića, docent, na Ratnoj školi „Ban Josip Jelačić", Ministarstva obrane Republike Hrvatske.

vojne, obavještajne, političke, civilno-građanske, primjerice amnestija za prestanak terorističkog djelovanja (Jones i Libicki, 2008.). Neuspjesi država i međunarodne zajednice u borbi protiv vrlo kompleksnog terorizma uvjetuju kontinuirano preispitivanje i evaluaciju protuterorističkih (nacionalnih i međunarodnih) strategija i tehnika u potrazi za adekvatnim i efikasnijim rješenjima. U tim okvirima, prije tridesetak godina niz država diljem svijeta započeo je sa stvaranjem specijalnih vojnih i policijskih snaga i njihovim uvođenjem u protuterorističke sustave. No, oko tih takozvanih trećih, odnosno paravojnih snaga, veže se niz kontroverzi i dilema. Cilj je ovog rada njihova usporedna analiza i primjena na Hrvatsku. Republika Hrvatska u okviru sustava nacionalne sigurnosti (Tatalović i Bilandžić, 2005.) stvorila je pojedinačne kapacitete za protuterorističko djelovanje. Bitno mjesto unutar tih kapaciteta imaju specijalne vojno-policijske snage za protuterorističko djelovanje. Radovi o specijalnim vojno-policijskim protuterorističkim postrojbama Republike Hrvatske u akademskoj, ali i publicističkoj zajednici nisu brojni. Time su i „znanja" o tim postrojbama u tim zajednicama, ali i široj javnosti nedostatna. Ovaj rad upravo prikazuje specijalne vojno-policijske protuterorističke snage Republike Hrvatske. Razlozi za obradu ove teme nisu isključivo na znanstveno-stručnoj razini, već i nastojanje da se javnim obznanjivanjem spoznaja o tim postrojbama one naprosto otrgnu mogućem zaboravu prošlosti. Dodatno, analiza svjetskih iskustava u odnosu na kontroverze vezane uz specijalne snage i njihove protuterorističke dosege svakako je korisna za daljnja strateška promišljanja protuterorističkog djelovanja Republike Hrvatske.

GENEZA SPECIJALNIH SNAGA U SVIJETU

Specijalne snage su poznate od davnina. Različiti oblici „specijalnih operacija" izvršavani su od najranijih razdoblja. U doba staroga Rima postojale su pomoćne snage (*auxiliary*) koje su pružale razne oblike podrške redovnim vojnim snagama. Slične snage (*irregular*) korištene su i za slamanje jakobinske pobune i u sedmogodišnjem Englesko-škotskom ratu sredinom 17. stoljeća. Drugi svjetski rat bio je okvir koji je specijalne snage, prvenstveno kao paramilitarne (*paramilitary*) postrojbe (djeluju na vojnim načelima, ali nisu regularna vojska), definitivno uveo na scenu. Britanski komandosi, posebne postrojbe stvorene od pripadnika regularne vojske, bili su specijalizirani za djelovanje iza neprijateljskih linija. Uprava za specijalne operacije (*Special Operations Executive* - SOE) prema zamisli britanskog premijera Winstona Churchilla trebala je „zapaliti Europu". Stvorena u srpnju 1940. godine od izabranih predstavnika ratnog ureda (*War Office*), ministarstva vanjskih poslova (*Foreign Office*) i Tajne obavještajne službe (*Secret Intelligence Service* - SIS), Uprava je preuzela sve nadležnosti za izvršenje sabotaža i diverzija protiv sila osovine. Po uzoru na Britance, američki Ured strateških službi (*Office of Strategic Service* - OSS), kao preteča Središnje obavještajne agencije (*Central Intelligence Agency* - CIA), specijalce je koristio u Francuskoj i Norveškoj. Mračna strana dosega paravojnog djelovanja posebno je bila vidljiva u Njemačkoj. Pod vodstvom Heinricha Himmlera, SS postrojbe, Zaštitni odredi (*Schutzstaffel*) bile su zaseban entitet koji je djelovao prema vlastitim pravili-

ma, a njihova osnovna namjena, nakon prvotne uloge osobne garde Adolfa Hitlera, bila je kontrola nacističkih struktura vlasti (Zimmermann, 2005.; Philby, 1978.; Foot, 1964.; Schellenberg, 1985.).

Završetkom Drugoga svjetskog rata započela je nova era u međunarodnim odnosima - era bipolarizacije. Hladnoratovska podjela svijeta dala je daljnji zamah razvoju i institucionalizaciji specijalnih snaga. Borba za prevlast u svijetu, uz potrebu izbjegavanja izravnih sukobljavanja, odredila je okvire strategija nacionalne sigurnosti supersila. Strategije nacionalne sigurnosti koje su promovirale ofenzivnu vanjsku politiku bile su okvir u kojem su, pod različitim nazivima, sadržajno razvijene specijalne operacije. Specijalne operacije shvaćene su kao oblik nekonvencionalnog djelovanja koji je trebao pružiti podršku ostvarenju vanjskopolitičkih ciljeva. One su postale efikasno sredstvo za preventivno rješavanje vojnih i političkih problema, ali nisu bile zamjena za efikasnu vanjsku politiku i klasična vojna djelovanja (Barnett i dr., 1984.). U američkom slučaju razvoj specijalnih operacija i specijalnih (paravojnih) snaga moguće je pratiti kroz dva područja. Jedno se odnosi na programe pružanja američke pomoći i osposobljavanju snaga unutarnje sigurnosti nerazvijenih država (*Overseas Internal Security Assistance*) kako bi se u tim državama onemogućile komunističke subverzije. Predsjednik Dwight D. Eisenhower taj je program institucionalizirao Uredbom Vijeća za nacionalnu sigurnost (*National Security Council* - NSC), NSC 1290-d, 21. prosinca 1954., što je Akcijskim memorandumom 162 (*National Security Action Memorandum*) od 19. lipnja 1962. godine potvrdio predsjednik John Fitzgerald Kennedy (McClintock, 1992.; NSAM 162). Drugo područje odnosi se na takozvane tajne akcije (*Covert Actions*) koje podrazumijevaju pokušaje određene države da utječe na događaje u drugim državama ili teritorijima bez otkrivanja svoje umiješanosti (Godson, 1981.: 1). Administracije Predsjednika Harryja Trumana, Dwighta Eisenhowera i Johna Fitzgeralda Kennedyja nizom uredbi Vijeća za nacionalnu sigurnost (NSC 10/2, NSC10/5, NSC 5412) odredile su da su paravojne, protupobunjeničke i protugerilske akcije sastavni dio takozvanih tajnih akcija (Bilandžić, 1996.). Gotovo dvadeset godina poslije unutar američke administracije službeno se počeo koristiti i pojam specijalne operacije. U Obrambenom vodiču (*Defense Guidance*) iz 1981. godine taj je pojam po prvi put uporabljen u jednom službenom dokumentu (Barnett i dr. 1984.: 18). Shvaćanje da postoje mali izgledi za totalni sukob uz sve veći opseg angažiranja u sukobima niskog intenziteta (*low-intensity warfare*) nagnalo je američke čelnike da vojsci nalože razvijanje sposobnosti za specijalna djelovanja i izgradnju specijalnih snaga (*Special Operation Forces* - SOF). Identične snage razvijene su i u SSSR-u. Njihov okvir djelovanja također su bile „tajne akcije" koje se u sovjetskoj terminologiji nazivaju „aktivnim mjerama" (*Active Measures*/ *Aktivnjih Meroprijatiji*). Strateškim određenjem prema kojem se konvencionalni rat ne može oštro razdvajati od nuklearnog, sovjetske specijalne snage, *Spetsnaz*, postavljene su kao treća (vojna) komponenta. Identično kao i kod ostale dvije snage (konvencionalne i nuklearne vojne snage), predviđeno je djelovanje *Spetsnaza* na strategijskoj, taktičkoj i operativnoj razini. Kao krovni pojam za niz specijalnih postrojbi unutar različitih sovjetskih struktura, *Spetsnaz* je djelovao pod kontrolom obavještajnog sustava predvođenog Komitetom državne sigurnosti (*Komitet Gosu-*

darstvennoy Bezopasnosti - KGB), a njegovi zadaci uključivali su izvršenje poslova špijunaže, nadzora i blokade komunikacija, sabotaža, atentata, gerilskog ratovanja, izazivanja kaosa i demoraliziranja stanovništva te poremećaja u pogledu nacionalne i socijalne kohezije na području djelovanja (Barnett i dr., 1984.: 104-117). Za razliku od Amerikanaca, Britanci su poslijeratni eksperiment sa stvaranjem paravojnih snaga ubrzo napustili. Stvaranjem SAS-a (*Special Air Service*) 1950. godine, kao formalne postrojbe unutar vojnih struktura, specijalne operacije su koncentrirane unutar vojske. Efikasno djelovanje u spektru protupobuna (*counterinsurgency*) u eri dekolonizacije jest razlog zašto su do danas protuteroristička djelovanja u Britaniji u nadležnosti SAS-a, a ne policijskih snaga. U narednom razdoblju britansko-američko-sovjetska iskustva i orijentacije bili su podloga za stvaranje specijalnih snaga u nizu država diljem svijeta.

SADRŽAJ SPECIJALNIH OPERACIJA I ORGANIZACIJA SPECIJALNIH SNAGA

Jednoznačno određenje pojma specijalnih operacija nije postignuto. No, analizom niza potpunijih, prvenstveno američkih, definicija i sintezom njihovih najvažnijih elemenata moguće je uokviriti sadržaj specijalnih operacija. Barnett, Tovar i Shultz (1984.: 35) specijalne operacije određuju kao otvorene, tajne, prikrivene i visoko rizične operacije niskog intenziteta koje se poduzimaju radi ostvarenja političkih ili vojnih ciljeva kao potpora vanjskoj politici. Američko ministarstvo obrane (*Department of Defense* - DOD) specijalne operacije definira kao operacije koje se poduzimaju u politički osjetljivom ili neprijateljskom području ili u području u kojem je potrebno negirati umiješanost, operacije s uporabom vojnih snaga kada se ne zahtjeva uporaba širokih konvencionalnih snaga, a radi ostvarenja vojnih, političkih, diplomatskih, informacijskih i ekonomskih ciljeva (Best i Feickert, 2009.). Vrlo kvalitetna definicija Barnetta i suradnika ima jedan, čini se vremenski uvjetovan, nedostatak. Naime, specijalne operacije nepobitno nisu samo podrška vanjskopolitičkim ciljevima. Suvremeni procesi svjedoče da se specijalne operacije koriste i na unutarnjopolitičkoj razini, te je stoga za potpuniju definiciju potrebno uzeti u obzir i taj element. Sumarni prikaz tih dviju dimenzija ustvari govori da su specijalne operacije usmjerene na ostvarenje ciljeva iz spektra nacionalne sigurnosti. Definicija ministarstva obrane sasvim logično je usredotočena na uporabu vojnih snaga. No, nesporno je da specijalne operacije izvode i policijske snage. Ukupno promatrano, specijalne operacije se mogu odrediti kao otvorene, tajne ili prikrivene visoko rizične operacije niskog intenziteta koje u potpunosti provode specijalne snage, a koje se poduzimaju radi ostvarenja ciljeva različite razine iz spektra nacionalne sigurnosti. Postavlja se pitanje što su to specijalne snage? Specijalne snage su posebno organizirane, opremljene i obučene vojne ili policijske snage. Po svojem karakteru one su gotovo uvijek paravojne. Paravojne snage su snage sigurnosti čija je funkcija i

organizacija slična konvencionalnim vojnim snagama, ali koje nemaju vojni status,[1] niti ciljeve djelovanja kao regularna vojska (obrana zemlje), to su grupacije različite od regularne vojske, ali slične vojsci u organizaciji, opremi, izobrazbi i treningu te misiji (Best i Feickert, 2009.). Pojednostavljeno, paravojne snage su snage koje djeluju na vojnim načelima, ali nisu regularna vojska.[2]

Specijalne operacije uključuju nekoliko kategorija aktivnosti. To mogu biti nekonvencionalna vojna djelovanja u okviru širih konvencionalnih djelovanja, misije spašavanja sa i bez uporabe sile (taoca i sl.), djelovanja protiv terorističkih organizacija, protuustaničke i protupobunjeničke operacije, protugerilska djelovanja, poduzimanje terorističkih akcija te *peacekeeping* operacije. Njihova kvalitativna obilježja koja ih razlikuju od ostalih su:

- specijalne operacije su operacije visokog političkog rizika i njihov konačni cilj je političkog karaktera;
- to su nekonvencionalne operacije;
- provode se kao dio tajnih akcija ili kao otvorena, javna djelovanja, ali i u tom slučaju priprema i organizacija mogu biti tajni;
- provode se na načelu ekonomičnosti snaga - njihova moć naprosto je veća od jednostavnog pogleda na broj njihovih pripadnika;
- specijalne operacije mogu uključivati uporabu nasilja, ali je riječ o uporabi selektivnog nasilja;
- operacije izvode civilne i vojne strukture;
- specijalne operacije su operacije iznenađenja, izvode se brzo s visokim stupnjem mobilnosti, vremenski su određene i koordinirane, kako bi bile efikasne moraju zadovoljiti sigurnosne standarde (zaštitna i protuobavještajna dimenzija);
- specijalne operacije uvijek zahtijevaju visoko kvalitetnu obavještajnu potporu (Barnett i dr., 1984.).

Specijalne snage u različitim državama različito su organizirane. Negdje je riječ o policijskim strukturama, negdje o vojnim, negdje o vojnim koje djeluju pod civilnom upravom, a u slučajevima kada se specijalne snage koriste u okviru takozvanih tajnih akcija radi se o mješavini civilnih i vojnih struktura. Američke specijalne snage koncentrirane su unutar vojske (Feickert, 2009.). Svaka od grana američke vojske ima posebna zapovjedništva za specijalne snage unutar kojih djeluje veći broj specijalnih postrojbi. Primjerice, specijalne snage kopnene vojske (*Army*) čini oko 30 000 ljudi,

---

1 Iako su neke specijalne snage sastavni formalni dio redovne vojske, primjerice britanski SAS, američke specijalne snage, hrvatska Bojna za specijalna djelovanja itd. i one imaju stanoviti paravojni karakter zbog najmanje dva razloga: one su posebne postrojbe s posebnim statusom u vojsci te nisu namijenjene klasičnim konvencionalnim vojnim djelovanjima.

2 Ne postoji generičko određenje pojma paravojno koji je u uporabi od Drugoga svjetskog rata kada su pojedini britanski novinari tako opisivali grupe sponzorirane od nacista koje su osiguravale njihove političke skupove, a onemogućavale održavanje skupova protivnika nacizma. Pojedini autori kao paravojne grupacije određuju one koje istodobno imaju vojna i policijska obilježja (Zimmermann, 2005.a).

unutar mornarice (*Navy*) djeluje oko 5500 specijalaca, dok specijalne snage zračnih snaga (*Air Force*) čini 13 000 ljudi. Specijalne snage, također, djeluju i unutar marinaca (*Marine Corps*). Najpoznatije američke specijalne postrojbe su *Delta Force*[3] i Zelene beretke (*Green Berets*) koje su unutar kopnene vojske, dok *SEAL Team Six* djeluje unutar mornarice. Izgradnja i funkcioniranje američkih specijalnih snaga nisu izbjegli iskazivanje „profesionalne zakonitosti" koja je svojstvena odnosu specijalnih snaga i vojske u cjelini u većini država. Specijalne operacije i specijalne snage naprosto su izvan glavnih tijekova strukture i doktrine američkih vojnih djelovanja. Naime, vojni profesionalci izražavaju konstantni otpor stvaranju specijalnih snaga te nisu blagonakloni prema djelovanju „(para)vojske u vojsci". Više je razloga za to. Uloga specijalnih snaga je sasvim drugačija od uloge vojske u cjelini zbog čega je i *state of mind* tradicionalnih vojnih profesionalaca sasvim drugačiji. Dodatno, stvaranje specijalnih snaga utjecalo je i na zapovjedni lanac vojske te zahtijevalo stvaranje zasebnih zapovjedništava. Radi efikasnog upravljanja specijalnim snagama te jasnog definiranja njihove uloge u obrambenom sektoru, američka je administracija 1986. godine formirala Zapovjedništvo specijalnih snaga (*U.S. Special Operations Command* - USSOCOM) koje je izravno odgovorno ministru obrane (*Secretary of Defense*). Godine 2004. ovlasti USSOCOM-a su proširene te mu je dodijeljena odgovornost za koordinaciju svih protuterorističkih djelovanja ministarstva obrane. Kako bi USSOCOM bio u stanju izvršiti svoje ovlasti, unutar njega djeluje Zajedničko zapovjedništvo specijalnih operacija (*Joint Special Operations Command* - JSOC)[4] koje je zaduženo za koordinaciju operativnog djelovanja svih specijalnih snaga američke vojske ((Feickert, 2009.). Britanci su također specijalne snage (SAS) koncentrirali unutar vojske. SAS je središnja britanska snaga za protuteroristička djelovanja. Upravo je funkcioniranje SAS-a uvjerljiv slučaj za analizu pojedinih kontroverzi u pogledu osjetljivosti djelovanja specijalnih snaga općenito. Nemogućnost britanskih vlasti da se efikasno suprotstavi djelovanju 'Privremene' Irske republikanske armije (*Provisional Irish Republican Army* – PIRA) nagnala je vladu u Londonu da sredinom 1970-ih godina u Sjevernu Irsku uputi SAS. Uporaba SAS-a bila je pogodna iz dva razloga: respekt koji su pripadnici republikanskih terorističkih organizacija imali prema njima i, što je još važnije, zbog svojih dotadašnjih misija izvršenih u ime nacije, pripadnici SAS-a uživali su ugled heroja (uostalom takav status uživaju i specijalne postrojbe u drugim državama) u očima britanske javnosti. Takav ugled, prema shvaćanju Vlade u Londonu, nisu mogle narušiti nikakve kontroverzne akcije u "prljavom ratu" protiv republikanskih terorista. Operacije specijalnih vojnih snaga osmišljene su kako bi uništile srž PIRA-e. Njihov cilj je bio pojedinačno eliminirati bitnije pripadnike re-

[3] Službeni naziv postrojbe je *1st Special Forces Operational Detachment - Delta* (1st SFOD-D). Prema pojedinim spekulacijama skupina „deltaša" je tijekom 1990-ih boravila u Bosni i Hercegovini, na Kosovu te u Srbiji. Navodno su bili angažirani u pokušajima uhićenja Slobodana Miloševića krajem 2000. godine, a poslije i Radovana Karadžića.

[4] Zajedničko zapovjedništvo specijalnih operacija (JSOC) osnovano je u prosincu 1980. godine kada je nakon loše izvedene operacije spašavanja taoca iz američkog veleposlanstva u Teheranu postalo jasno da je potrebna operativna koordinacija američkih protuterorističkih snaga, budući da se bjelodano pokazalo kako složene protuterorističke operacije nijedna grana vojske ne može uspješno izvoditi samostalno.

publikanskih terorističkih organizacija. Bio je to jednostavno alternativni britanski pokušaj uništenja PIRA-e uslijed nemogućnosti da se ona porazi na drugi način. No, u tom ratu SAS je u okvirima strategije „pucaj da ubiješ" (s*hoot to kill*), u većem broju slučajeva protupravno, ubio sedamdesetak pripadnika PIRA-e. Takav ishod je ne samo doveo u pitanje herojski ugled SAS-a, već i bitno naštetio međunarodnom ugledu Britanije: izložio ju je pritisku svjetskih foruma za zaštitu ljudskih prava te osudama Europskog suda za ljudska prava (Bilandžić, 2005.). Slučaj SAS-a je ponovno dokazao koliko je, bez obzira na ranije uspjehe, sklisko područje uporabe specijalnih snaga. Talijanske specijalne snage čine karabinjeri (*Arma dei Carabinieri*). Riječ je o organizaciji koja je sastavni dio ministarstva obrane, ali djeluje pod administrativnom upravom ministarstva unutarnjih poslova. Identično organizacijsko rješenje je i sa španjolskom Civilnom gardom (*Guardia Civil*) te francuskom Žandarmerijom (*Gendarmerie*). Savezna Republika Njemačka je drugačije organizirala svoje specijalne snage. Ubojstvo jedanaest izraelskih sportaša od strane palestinske terorističke organizacije Crni rujan (*Black September*) na Olimpijskim igrama u Münchenu 1972. godine predstavljalo je povod za stvaranje specijalnih snaga. Taj je događaj ne samo dokazao očiglednu nesposobnost policije da odgovori na terorističke udare, nalažući istovremeno traženje kvalitetnijih rješenja za borbu protiv terorizma, već je bitno naštetio i njemačkoj državi ako se ima u vidu njemačko ponašanje prema židovskom narodu u Drugom svjetskom ratu. Poslijeratna ustavna njemačka rješenja određivala su striktnu podjelu odnosno odvajanje (*Trennungsgebot*) između policije i vojske te zabranu uporabe vojske u civilnom području. Između ostalog takve striktne odredbe bile su bitno uvjetovane i nastojanjima distanciranja od prakse nacističkih vlasti. U tim okvirima, u travnju 1973. godine stvorene su specijalne snage. Policijska organizacija Federalne granične službe (*Bundesgrenzschutz*)[5], prema njemačkim zamislima bila je najpogodniji organizacijski okvir za specijalne snage. Dotadašnjih osam uprava Granične službe bilo je ojačano za jednu upravu. Ta uprava su bile specijalne snage: Granična grupa 9 (*Grenzschutzgruppe* 9 - GSG). Svoj elitizam i sposobnost, koji su ostali neupitni do današnjih dana, GSG9 je dokazao već u listopadu 1977. godine oslobađanjem taoca iz otetog aviona Lufthanse u Mogadishu u Somaliji.

[5] Federalna granična služba je 2005. godine preimenovana u Federalnu policiju (*Bundespolizei*).

KONTROVERZE SPECIJALNIH SNAGA: TAKOZVANE TREĆE SNAGE

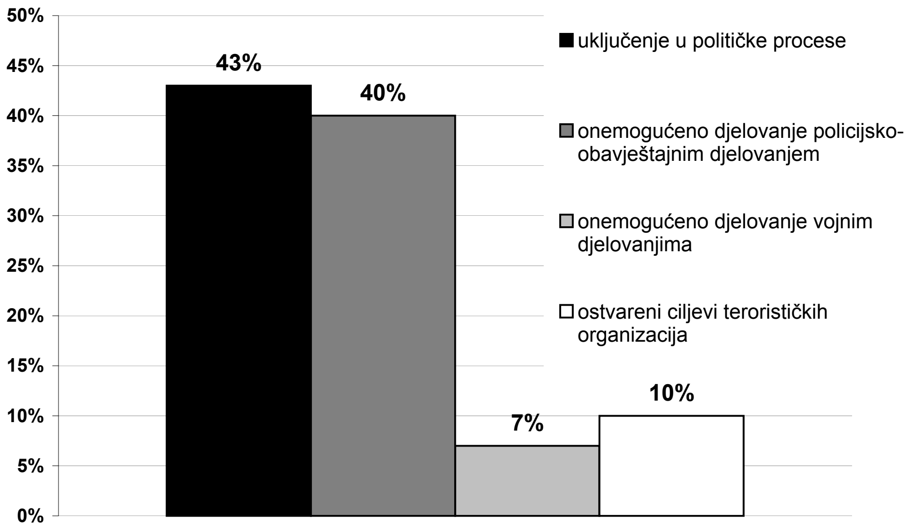
Hladnoratovsko razdoblje je specijalne operacije dominantno koncentriralo u područje podrške realizaciji vanjskopolitičkih ciljeva. Njihova efikasnost bila je razlog postupnog premještanja i u ostala područja nacionalne sigurnosti. Analiza pokazuje da se specijalne operacije mogu koristiti u području unutarnje i vanjske politike, specijalne operacije su dio tajnih akcija (*covert action*), ali se mogu koristiti i samostalno. Ako su dio tajnih akcija, specijalne snage se koriste na tajni način, dok je u ostalim slučajevima uporaba otvorenog tipa. Također, prethodno prikazano pokazuje da specijalne snage mogu biti civilne ili vojne organizacije.

Eskalacija suvremenog terorizma krajem 1960-ih godina suočila je mnoge države s traženjem adekvatnog odgovora na terorizam. Uporaba policije i drugih kazneno-procesnih instrumenata primjerena je demokratskim standardima i praksi suzbijanja nasilja unutar granica države. No, policija se pokazala nedovoljno efikasnim sredstvom za suzbijanje terorizma. Vojska se činila potencijalno efikasnijim sredstvom. No, uporaba vojske u unutarnjim sukobima nije samo suprotna tradicionalnoj ulozi vojske, već i standardima demokracije.[6] Pored toga, slučajevi uporabe vojske u unutarnjim sukobima, kao što je sjevernoirski sukob, dokazali su da vojska nije bila sposobna riješiti pitanje terorizma. Sasvim suprotno, britanska vojska koja se u Sjevernoj Irskoj nalazila od kolovoza 1969. do srpnja 2007. godine dodatno je usložnila ionako složeni sjevernoirski sukob i umjesto instrumenta za rješavanje sukoba postala bitan akter sukoba. Opravdanost uporabe vojnih snaga, kao uostalom i njihova efikasnost u borbi protiv terorizma, dugo su predmet prijepora kako između stručnjaka koji se praktično bave protuterorističkom djelatnošću, tako i u znanstvenim krugovima. Suvremenim akademskim istraživanjima te su dileme uglavnom otklonjene. Stručnjaci ugledne američke RAND *Corporation*, Seth Jones i Martin Libicki istražili su konačne učinke odnosno završetak djelovanja svih 648 terorističkih organizacija koje su od 1968. do 2006. godine djelovale diljem svijeta. Rezultate istraživanja prikazali su u izvrsnoj studiji „How Terrorist Groups End". Istraživanje je izvršeno za potrebe američke administracije, a s namjerom pružanja boljeg razumijevanja kako su terorističke organizacije završile u prošlosti i procjene implikacija u pogledu američke borbe protiv Al-Kaide (Jones i Libicki, 2008.: v). Rezultati istraživanja (Grafički prikaz 1) pokazali su da su vojne snage samo u sedam posto slučajeva bile uspješne u svladavanju terorističkih organizacija.[7]

[6] Tijekom 1970-ih godina niz visokorazvijenih demokratskih država, primjerice Kanada i Australija, koristilo je vojsku za protuteroristička djelovanja unutar vlastitih granica (Wardlaw, 1989.).

[7] Autori su, temeljem rezultata istraživanja koji ukazuju da su vojna djelovanja neefikasno sredstvo u borbi protiv terorizma odnosno za eliminaciju terorističkih organizacija, jasno formulirali zaključak te američkoj administraciji sugerirali temeljito preispitivanje i redefiniranje strategija za borbu protiv terorizma ustanovljenih nakon terorističkog udara na SAD 11. rujna 2001. godine (Jones i Libicki, 2008.: xiii).

Grafički prikaz 1. Završetak terorističkih organizacija (%)

Ograničeni dosezi policije i vojske primorali su stratege niza država diljem svijeta na stvaranje „treće opcije" za borbu protiv terorizma. Takozvana treća opcija je podrazumijevala i stvaranje „trećih snaga" (*third force*). U funkcionalnom kontinuumu „treće snage" se nalaze u prostoru između policijskog i vojnog djelovanja (Charters, 1994.).[8] Radi se o policijskim postrojbama s vojnim obilježjima ili posebnim vojnim postrojbama koje izvode vojne operacije ograničenih ciljeva i dosega. Takozvane treće snage obilježene su nizom dilema i kontroverzi. Policija i vojska imaju različite funkcije, načela i filozofiju djelovanja. Jedno je od središnjih pitanja količina uporabljene sile. Policija koja je zadužena za provedbu reda i zakona koristi minimum sile radi sprječavanja maksimalnog nasilja, dok vojska zadužena za obranu zemlje koristi maksimum sile radi ostvarenja cilja odnosno pobjede u ratu i eliminacije neprijatelja (Crelinsten i Schmid, 2006.). Očigledno je da su „treće snage" stanovita mješavina dvaju koncepata: „militarizacije policije" odnosno „policizacije vojske". Oba obilježja imaju i negativne strane. „Militarizacija policije" utječe na ulogu policije kao održavatelja javnog reda i mira, policija time gubi kontakt s građanima i ulogu javne vlasti koja je u službi građana, dok u slučaju eskalacije političkog nasilja i terorizma umjesto pogleda na građane kao na nekoga tko je u opasnosti, može ih promatrati kao svoje mete. S druge strane, „policizacija vojske" utječe na tradicionalnu ulogu vojske. Također, uporaba „policizirane vojske" prijetnja je dostignutim demokratskim standardima poštivanja ljudskih prava i sloboda, a mogu se uputiti i prigovori da se vojne postrojbe unutar zemlje koriste za unutarnjopolitičke obračune. Ništa manje nije značajno ni pitanje prema kojim pravnim pravilima se „policizirana vojska" ko-

[8] Pojam „treća opcija" ponegdje se u literaturi koristi i vezano za takozvane tajne akcije (*covert actions*) koje se nalaze u prostoru između vanjskopolitičkog i vojnog djelovanja (Shackley, 1981.).

risti unutar granica države: izvornom ili modificiranom civilnom zakonodavstvu ili vojnom zakonodavstvu (Wardlaw, 1989.). Dilemu kod „trećih snaga" predstavlja i pitanje strateškog upravljanja odnosno zapovijedanja tim snagama. Dostizanje razine efikasnog strateškog upravljanja „trećim snagama" uvijek je neizvjesno. Punu integraciju civilnih i vojnih zapovjednih struktura u tom kontekstu teško je postići. Bitna kontroverza uočava se i ako se postavi pitanje koji je konačni cilj „trećih snaga", za što se osposobljavaju i kakav je sadržaj njihove izobrazbe? „Treće snage namijenjene su protuterorističkom djelovanju, namijenjene su sprječavanju djelovanja terorističkih organizacija i rješavanju situacija koje proizlaze iz terora. Kako bi efikasno ostvarile svoju misiju, „treće snage" se osposobljavaju za „teroriziranje terorizma". „Teroriziranje terorizma" znači da „treće snage" u borbi protiv terorističkih organizacija djeluju na isti način kao terorističke organizacije.

NASTANAK I RAZVOJ SPECIJALNIH VOJNO-POLICIJSKIH POSTROJBI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Nastanak i razvoj specijalnih vojno-policijskih postrojbi u Republici Hrvatskoj nerazdvojan je i paralelan proces s nastankom i izgradnjom hrvatske države. Specijalne vojno-policijske snage svoje izvorište imaju u Domovinskom ratu. Već u razdoblju nakon provedenih prvih višestranačkih izbora i uspostave demokratski izabrane vlasti 30. svibnja 1990. godine, Republika Hrvatska bila je suočena s narušavanjem i destabilizacijom ustavnog poretka. Akcije pobunjenih Srba[9] potpomognute od strane tadašnjih jugoslavenskih vlasti u Beogradu, dobile su nekoliko mjeseci poslije i svoju oružanu dimenziju. Prijelaz na oružanu pobunu izveden je krajem rujna 1990. godine oružanim napadima na sedam policijskih postaja (Petrinja, Dvor na Uni, Glina, Donji Lapac, Knin, Obrovac i Gračac). U okviru ratnih djelovanja, u narednom je razdoblju niz akcija pobunjenih Srba te srpskih i jugoslavenskih vojnih i paravojnih snaga imao obilježja terorističkih djelovanja.[10] Suočena s oružanim napadom i prijetnjom uništenjem, Republika Hrvatska je bila prisiljena na stvaranje državnih instrumenata za obranu vlastite opstojnosti, uspostavu ustavnog poretka narušenog terorističkim nasiljem od strane pripadnika srpske manjine i zaštitu građana na područjima ekspanzije velikosrpstva. Policijske postrojbe su bile jedina legalna oružana snaga koju je mlada hrvatska država posjedovala. Umjesto funkcioniranja kao civilne organizacije, policijske su postrojbe postupno dobivale vojne karakteristike te su djelovale kao vojne obrambene snage. U okviru njih specijalne policijske snage Ministarstva unutarnjih poslova zauzimale su posebno mjesto.

[9] O srpskoj pobuni i u Hrvatskoj detaljnije vidi: Barić, 2005.; Žunec, 2007.

[10] Na kaznena djela terorizma (čl. 236 Krivičnog zakona iz 1993. godine) i kaznena djela terorističke djelatnosti (Zakon o kaznenim djelima podrivačke i terorističke djelatnosti protiv državnog suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske iz 1992.) budući da su počinjena u agresiji, oružanoj pobuni ili oružanim sukobima odnosno u svezi s agresijom na Republiku Hrvatsku, primijenjen je Zakon o općem oprostu.

Začeci (Nazor, 2007.: 103-106.) specijalne policije vežu se uz Antiterorističku jedinicu Lučko (ATJ Lučko) koja je ustrojena 7. rujna 1990. godine. Jedinica je bila sastavljena od oko dvije stotine, prema posebnim kriterijima, selektiranih polaznika Prvog tečaja za hrvatske redarstvenike u novostvorenoj hrvatskoj državi te manjeg broja pripadnika jedinica za posebne namjene ranijeg Republičkog sekretarijata unutrašnjih poslova Republike Hrvatske (RSUP). Zadaće ATJ Lučko 1990. i početkom 1991. godine svodile su se pretežno na uspostavu narušenog općeg stanja sigurnosti i održavanja javnog reda i mira na područjima gdje su pobunjeni Srbi narušavali ustavnopravni i teritorijalni integritet Republike Hrvatske. Početak velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku bio je i početak borbenog djelovanja ATJ Lučko diljem Republike Hrvatske. Uspjesi borbenih akcija u Pakracu, na Plitvičkim jezerima, u Glini, Okučanima, Topuskom itd., dokazuju da je ATJ Lučko u to vrijeme bila jedna od stožernih točaka na putu ostvarenja hrvatske slobode i neovisnosti (Milković, 2006.)

Eskalacija otvorene agresije na Hrvatsku nagnala je hrvatske vlasti na osnivanje Posebnih jedinica policije (PJP),[11] pri Policijskim upravama Ministarstva unutarnjih poslova.[12]

Organizacijska struktura ovih jedinica bila je identična ATJ Lučko s nešto manjim brojem kadrova: od 100 do 180 pripadnika po jedinici, ukupno oko 2620 djelatnika (Nazor, 2007.: 103-106). Sve specijalne jedinice policije (osim ATJ Lučko) imale su i svoj pričuvni sastav, a popuna se vršila tijekom cijelog Domovinskog rata iz redova

[11] Kako bi se razjasnila razlika između naziva Posebne jedinice policije (PJP) i Specijalne jedinice policije (SJP) potrebno se vratiti u vrijeme prije 1990. godine. Naime, naziv PJP preuzet je iz terminologije ranijeg RSUP-a, dok se naziv Specijalna jedinica policije počeo koristiti u studenomu 1991. godine. Funkcioniranje PJP bilo je određeno „Uputom o organizaciji, opremanju i osposobljavanju Posebnih jedinica policije u Policijskim upravama", koju je 5. ožujka 1991. godine donio ministar unutarnjih poslova. Uputom je određeno da PJP-e izravno sudjeluju u zaštiti ugroženog ustavnog poretka, u održavanju i uspostavljanju narušenog javnog reda i mira u većem opsegu te brzom, efikasnom i pravovremenom poduzimanja mjera i pružanja pomoći u slučaju opće opasnosti prouzrokovane elementarnim nepogodama i epidemijama na području Republike Hrvatske. PJP su formirane kao redovne jedinice sa stalnim sastavom, koji se mogao nadopuniti s ostalim pripadnicima Policijske uprave, a predviđena je i mogućnost njihova proširenja pričuvnim sastavom na području Policijske uprave. U slučaju potrebe PJP su mogle djelovati izvan područja Policijske uprave, uz odobrenje pomoćnika ministra za poslove javne sigurnosti. Do određenih promjena došlo je 15. studenoga 1991. godine, kada su na temelju zapovijedi ministra unutarnjih poslova (dokument: Operativni štab MUP-a RH, broj511-01-35-34902/91 od 15. studenoga 1991.) Posebne jedinice policije (PJP) preustrojene u Specijalne jedinice policije (SJP), koje su "radi posebnih razloga sigurnosti" bile predviđene u svakoj Policijskoj upravi. Dokumenti su navedeni prema: Nazor, 2007.: 103-106.

[12] Ministarstvo unutarnjih poslova funkcionira na tri razine: nacionalna razina na kojoj djeluje ministarstvo i njegove upravne organizacije (Ravnateljstvo policije), razina lokalne (županijske) uprave na kojoj djeluju policijske uprave koje se sastoje od policijskih postaja strukturiranih na teritorijalno-demografskom i funkcionalnom (npr. postaja aerodromske policije) načelu. Vidi Zakon o policiji i službene internetske stranice Ministarstva unutarnjih poslova: http://www.mup.hr/25.aspx

neraspoređenih vojnih obveznika preko županijskih Ureda za obranu.[13] Potreba za efikasnim koordiniranim djelovanjem ukupnih specijalnih policijskih snaga zahtijevala je ustrojavanje zapovjednog tijela pri sjedištu Ministarstva unutarnjih poslova. Krajem 1991. ustrojen je Odjel specijalne policije koji je 1994. godine zbog povećanog opsega zadaća organizacijski prerastao u Sektor specijalne policije koji je u svom sastavu imao više odjela. Zadaće Sektora bile su zapovijedanje postrojbama specijalne policije, planiranje, upravljanje i provođenje specijalističke i opće izobrazbe te nadzor rada. Tako ustrojena specijalna policija izvršavala je niz mirnodopskih policijskih zadaća diljem Hrvatske. Dodatno, u organizacijskom okviru Skupnih snaga specijalne policije (pod zapovjedništvom Glavnog stožera Hrvatske vojske) specijalna policija je sudjelovala i u svim vojnoredarstvenim operacijama tijekom Domovinskog rata (dubrovačko zaleđe, Maslenica, Medački džep, Bljesak, Oluja). Doprinos specijalne policije oslobođenju okupiranih teritorija i stvaranju Republike Hrvatske time je nemjerljiv. Na tom putu pale su i velike žrtve: 136 djelatna i 43 pričuvna poginula pripadnika specijalne policije, 722 djelatna i 68 pričuvnih ranjenih pripadnika te 14 nestalih pripadnika specijalne policije.

ORGANIZACIJA I FUNKCIONIRANJE SPECIJALNIH POLICIJSKIH SNAGA

U okviru opsežne reorganizacije Ministarstva unutarnjih poslova 2001. godine izvršen je i preustroj Specijalne policije (Milković, 2009.). Osnovne značajke preustroja su sljedeće: ukupni broj pripadnika Specijalne policije smanjen je sa 2500 na 300 pripadnika; specijalna policija izdvojena je iz sustava policijskih uprava i locirana u Ravnateljstvo policije pod zapovjedništvom Zapovjedništva specijalne policije koje je pod svojom nadležnošću imalo šest ustrojstvenih jedinica:

- Antiteroristička jedinica Lučko,
- Zrakoplovna jedinica,
- Specijalna jedinica policije Zagreb,
- Specijalna jedinica policije Split,
- Specijalna jedinica policije Rijeka,
- Specijalna jedinica policije Osijek.

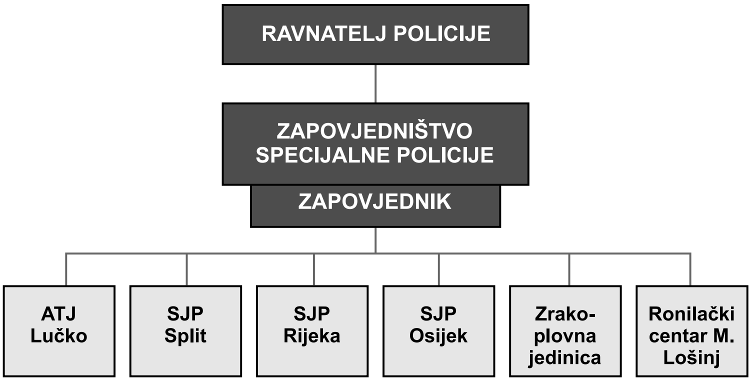
S ciljem veće operativne učinkovitosti u kolovozu 2008. godine izvršeni su dodatni funkcionalno-teritorijalni zahvati u ustroj (Grafički prikaz 2) specijalnih policijskih

[13] Maksimalan broj pričuvnih policajaca koji se mogao mobilizirati za potrebe SJP bio je oko 3000 ljudi, a najviši broj istovremene popunjenosti pričuvnih policajaca dosegnuo je brojku od 2500 ljudi. Testove odabira, koji su uključivali liječnički pregled, testove motorike, policijsku sigurnosnu provjeru i obuku temeljnog policajca specijalca, tijekom Domovinskog rata prošlo je preko 12 000 vojnih obveznika. Pričuvni sastav SJP tijekom Domovinskog rata obnašao je ravnopravno policijsko-vojne zadaće s djelatnim sastavom te je bio izjednačen s pravima i obvezama djelatnog sastava Specijalne policije. Velik broj pričuvnih policajaca prešao je u djelatni sastav, dok su ostali pripadnici nakon završetka Domovinskog rata u fazama demobilizirani (Milković, 2009.).

snaga. Specijalna jedinica policije Zagreb pripojena je Antiterorističkoj jedinici Lučko koja je jedina postrojba s nadležnošću djelovanja na cjelokupnom teritoriju Republike Hrvatske. Također je kao zasebna organizacijska cjelina izdvojen Ronilački centar, dok su drugi elementi ostali identični ustroju iz 2001. godine[14].

Temeljna namjena Specijalne policije jest protuterorističko djelovanje što primjerice uključuje djelovanje u sljedećom situacijama: rješavanje najsloženijih otmica i talačkih situacija, otmice zrakoplova i drugih prijevoznih sredstava, osiguranje štićenih osoba u posebnim uvjetima, helikopterske operacije, zadaće iz spektra potraga i spašavanja, snajperske operacije, pronalaženje, deaktiviranje i uništavanje formacijskih i improviziranih eksplozivnih naprava na zemlji i pod vodom, djelovanje u najtežim oblicima narušavanja javnog reda te uhićenje naoružanih osoba.

Grafički prikaz 2. Organizacija jedinica zapovjedništva specijalne policije

Djelovanje u takvim „ekstremnim" uvjetima ne iziskuje od pripadnika specijalne policije samo specifične psihofizičke sposobnosti (npr. psihološka stabilnost, tjelesna kondicija, odlučnost, hrabrost, snalažljivost, sposobnost brzog reagiranja, timsko jedinstvo i uzajamno povjerenje), već zahtjeva i kontinuiranu opću i specijalističku izobrazbu.

Opća izobrazba je prva faza osposobljavanja pripadnika specijalne policije koji su to postali selektivnim odabirom i zadovoljenjem strogih sigurnosnih, psihofizičkih odnosno zdravstvenih kriterija.[15] Osnovna 12-mjesečna izobrazba je sukcesivno-fazna (oni koji zadovolje u jednoj fazi prelaze u drugu fazu) te uz stjecanje osnovnih teoretskih znanja uključuje: navikavanje na stresne situacije i jačanje psihološke stabilnosti, primjerice, podvrgavanjem kandidata različitim oblicima pritisaka pri čemu se bilježe i analiziraju njihove reakcije na takve pritiske; stjecanje taktičkih općih i

[14] Preuzeto sa i službenih internetskih stranica Ministarstva unutarnjih poslova: http://www.mup.hr/main.aspx?id=162.

[15] O strogim kriterijima selekcije dovoljno govori podatak da prema iskustvenim spoznajama samo oko pet posto kandidata od ukupno kandidiranih zadovolji kriterije ulazne selekcije i dobije šansu postati policajac-specijalac.

vojnih znanja u različitim geografskim i meteorološkim uvjetima; osposobljavanje za uporabu različitih vrsta naoružanja i eksplozivnih sredstava te različite tehnike gađanja (npr. kružno gađanje); izvođenje akcija iz različitih prijevoznih sredstava (helikoptera, transportnih vozila) i osposobljavanje za brzo mijenjanje lokacije pojedinca, grupe i jedinice; upravljanje različitim motornim vozilima. Završetkom opće izobrazbe specijalna policija ponovno pristupa selekciji kadrova za naprednu specijalističku izobrazbu. Razlog za selekciju je vrlo jednostavan. Ne može svaki policajac-specijalac funkcionirati pod određenim vrstama stresnih situacija na isti način, niti može svaki pripadnik specijalne policije pregovarati s otmičarima, provesti prikrivenu potragu, poduzeti planirani napad ili precizno ciljati kod takozvanog finalnog hica radi spašavanja života drugim ljudima. Specijalistička izobrazba je na stanovit način specijalizacija pripadnika specijalne policije za određenu vrstu specijaliziranih poslova. Ona predstavlja vrstu programiranog fizičkog i mentalnog rada koji se provodi sustavno s graničnim opterećenjima i izaziva adaptacijske promjene usmjerene na maksimaliziranje sposobnosti, znanja i vještina. Za pripadnike specijalnih jedinica izobrazba mora biti u „uvjetima stresa", budući da se i pripremaju za djelovanje u izrazito šokantnim i stresnim uvjetima koja su obilježje terorizma. U konačnici, rezultati izobrazbe dovode do toga da ti šokantno-stresni uvjeti pripadnicima specijalne policije postaju „normalni" uvjeti. Fizička priprema pripadnika mora biti na visokoj razini, a kod uporabe tjelesne snage specijalci moraju posjedovati borbena znanja na razini automatizacije jer je njihovo postupanje na granici urgentnosti i nemaju vremena za jednu misaonu kontrolu, nego kretnje moraju izvesti automatski. Izobrazbi, treningu ili vježbi pripadnika specijalnih jedinica trebao bi biti cilj da su okolnosti pod kojima se odvijaju teži od uvjeta koji postoje u stvarnoj situaciji, budući da se tada postiže standard koji pripadniku specijalne jedinice jamči rješavanje najtežih zadaća. Njihovi različiti protuteroristički scenariji približeni su ili se čak podudaraju sa situacijama u kojima dolazi do primjene vatrenog oružja. Završetak programirane specijalističke izobrazbe ne predstavlja i kraj osposobljavanja. Specijalne policijske postrojbe koje žele biti efikasne kontinuirano se osposobljavaju, visoki stupanj učinkovitosti može se postići jedino pod uvjetom kontinuiranog programiranog trenažnog procesa (Harasin 1994., Miklečić, 2003., Milković, 2006.).

SPECIJALNE PROTUTERORISTIČKE VOJNE SNAGE

Kontekstualni okvir

Stvaranje, izgradnja, razvoj i djelovanje Oružanih snaga Republike Hrvatske odvijalo se paralelno sa stvaranjem, izgradnjom, razvojem i djelovanjem same države. Od znamenitog postrojavanja Zbora narodne garde u Zagrebu 28. svibnja 1991. godine, što je početak stvaranja hrvatskih Oružanih snaga[16] (Kronologija, 1998.: 62) to je nerazdvojan, međusobno uvjetovan i mnogim nitima isprepleten odnos. Od trenutka stjecanja državne neovisnosti i početka stvaranja oružanih snaga, one su imale različite organizacijske oblike što je prije svega bilo uvjetovano pravno-političkim determinantama koje su pratile proces nastanka hrvatske države.[17] Suvremenu organizacijsku strukturu Oružanih snaga tvore: Glavni stožer, pod čijim su neposrednim zapovijedanjem sve tri grane Oružanih snaga: Hrvatska kopnena vojska (HKoV), Hrvatsko ratno zrakoplovstvo i protuzračna obrana (HRZ i PZO) te Hrvatska ratna mornarica (HRM), Zapovjedništvo za potporu (ZzP), Hrvatsko vojno učilište (HVU) te pristožerne postrojbe (*Grafički prikaz 3*). Sukladno ustavnim odredbama (čl. 7) temeljna zadaća Oružanih snaga Republike Hrvatske je zaštita državnog suvereniteta i neovisnosti te obrana teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske. Redefiniranje parametara nacionalne i međunarodne sigurnosti te proces integriranja u euroatlantske integracije uvjetovali su da su Oružanim snagama pridodane i neke nove uloge. Strateški pregled obrane odredio je da su temeljne misije i zadaće Oružanih snaga Republike Hrvatske sljedeće:

a) zaštita suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti RH, obrana RH i saveznika;
b) sudjelovanje u operacijama odgovora na krize u inozemstvu;

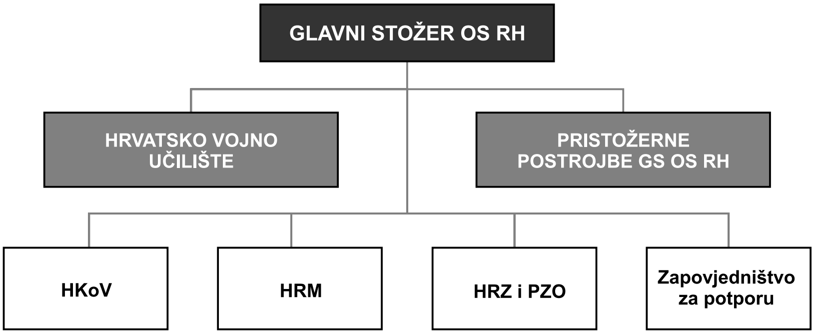
---

[16] U zakonskoj regulativi koja regulira područje obrane pojam Hrvatska vojska bio je na snazi od 1991. do 1996. godine, dok se nakon tog razdoblja taj pojam ne spominje, već pojam Oružane snage.

[17] Do donošenja Zakona o obrani 26. lipnja 1991. godine oružane snage Republike Hrvatske sastojale su se od policijskih postrojbi - profesionalnog i pričuvnog sastava (mobiliziranog), a zatim i od postrojbi Zbora narodne garde - ZNG. Odluku o formiranju ZNG donio je predsjednik Republike Hrvatske 20. travnja 1991. godine (u pojedinim izvorima se navodi da je Zbor narodne garde osnovan 12. travnja 1991., vidi: Grizold i dr., 1999.: 365.). Zbor narodne garde je predstavljao prve vojne formacije hrvatske države, bio je u sastavu Ministarstva unutarnjih poslova i pod zapovijedanjem Ministarstva obrane. Donošenjem Zakona o obrani formiraju se jedinstvene oružane snage koje se sastoje od Hrvatske vojske (HV) i Zbora narodne garde (ZNG). One su podčinjene vrhovnom zapovjedniku koji njima upravlja i zapovijeda preko Ministarstva obrane i Glavnog stožera oružanih snaga (formiran 21. rujna 1991.). Odlukom predsjednika Republike Hrvatske od 8. listopada 1991. godine utemeljeno je i Domobranstvo kao sastavni dio Hrvatske vojske, ali s posebnom zadaćom ustrojstva teritorijalne obrane svih područja hrvatske države. U tom trenutku, oružane snage RH sastoje se od Hrvatske vojske u čijem su sastavu Zbor narodne garde i Domobranstvo. Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obrani 1996. (čl. 38.), naziv Hrvatska vojska nestao je iz zakonske regulative, a nestalo je i Domobranstvo. Od 1996. godine Oružane snage Republike Hrvatske sastoje se od grana koje se nazivaju Hrvatska kopnena vojska, Hrvatska ratna mornarica i Hrvatsko ratno zrakoplovstvo (HKoV, HRM, HRZ).

c) sudjelovanje u mjerama izgradnje sigurnosti i povjerenja;
d) pomoć civilnim institucijama u zemlji.

Grafički prikaz 3. Organizacijska struktura oružanih snaga Republike Hrvatske

Izvor: *Dugoročni plan razvoja*, 2006.: 15.

Drugim riječima, uz zadaće koje se tiču djelovanja u slučaju neposredne ratne ugroženosti i rata, Oružanim snagama su pridodani i zadaci koji se uvjetno mogu nazvati kao djelovanje u mirnodopskim uvjetima. Određenja neposredne ratne ugroženosti i ratnog stanja podrazumijevaju da se neovisnost i teritorijalna cjelovitost mogu dovesti u pitanje, između ostalog, i terorističkim djelovanjima (Zakon o obrani, 2002.). To, s druge strane, podrazumijeva i sposobnost Oružanih snaga za protuteroristička djelovanja. No, za razliku od toga, na stanoviti način implicitnog određenja, protuterorističko djelovanje vojnih snaga u okviru mirnodopskih operacija izravno je određeno. Uz sudjelovanje u primjerice operacijama upravljanja krizama, operacijama zaštite i spašavanja stanovništva i materijalnih dobara, pružanja humanitarne pomoći u prirodnim, tehničko-tehnološkim i drugim katastrofama unutar zemlje i u inozemstvu, određeno je da se Oružane snage angažiraju i u protuterorističkim operacijama odnosno operacijama pružanja pomoći civilnim institucijama u borbi protiv terorizma (Strateški pregled obrane 2005.).

Nastanak specijalnih vojnih snaga

Proglašenjem hrvatske samostalnosti 25. lipnja 1991. godine (zbog moratorija odluka je stupila na snagu tri mjeseca poslije, 8. listopada) bio je otvoren put za stvaranje oružanih snaga Republike Hrvatske. Hrvatska vojska stvarno je stvorena u svibnju 1991. godine. U formalnom smislu ona je nastala Zakonom o obrani od 28. lipnja 1991. godine, dakle, donesenim netom nakon proglašenja neovisnosti Hrvatske. Njezin nastanak veže se uz stvaranje legendarnih „Tigrova". Kadrovsko središte „Tigrova" činili su pripadnici Jedinice za posebne zadatke – Rakitje.[18] Ta je

[18] Povijesni razvoj postrojbe započinje početkom listopada 1990. godine kada skupina redar-

postrojba postala l. A brigada Zbora narodne garde te je iz nadležnosti Ministarstva unutarnjih poslova prešla u nadležnost Ministarstva obrane Republike Hrvatske. U početnom razdoblju Tigrovi su uspješno izvršavali zadaće suzbijanja brutalne srpske pobune, uspostave javnog reda i mira od Pakraca do Plitvica, gdje je poginuo prvi Tigar - Josip Jović, prva žrtva Domovinskog rata. Jačanjem srpske pobune i početkom otvorenog ratnog sukoba tijekom ljeta 1991. godine, postrojba je diljem Hrvatske bila angažirana na izvršavanju borbenih ratnih zadataka, što je i ostala središnja funkcija u kasnijim razdobljima Domovinskog rata. Paralelno s angažmanom na području vojnih djelovanja, postrojba je 1993. godine od 1. A brigade Zbora narodne garde preustrojena kao 1. gardijska brigada Hrvatske vojske.[19] Širenje srpsko-jugoslavenske agresije i pojačani teroristički napadi svim sredstvima diljem Republike Hrvatske s već vidljivim nastojanjima stvaranja takozvane velike Srbije kao i destabilizacija stanja u zemlji, nametnuli su Glavnom stožeru Oružanih snaga, da po uzoru na Ministarstvo unutarnjih poslova, u što kraćem vremenu ustroji, izgradi, namjenski opremi i obuči specijalne vojne snage - snage za specijalne operacije (male, ofenzivne, pažljivo odabrane borbene jedinice). Specijalne vojne jedinice svih vidova i rodova oružanih snaga, spremnih za izvršavanje najtežih zadataka, koje su u mogućnosti izvesti diverzantske, zračno-desantne, zračno-pomorske i izviđačke zadatke prije, za vrijeme i poslije ratnih operacija. Tako se 29. srpnja 1991. godine osnivaju takozvane A jedinice Zbora narodne garde - Specijalni bataljuni. Među prvim osnovanim i specijalnim postrojbama bile su: bojna Zrinski, bojna Frankopan, bojna Kralj Tomislav i bojna Matija Vlačić (Milković, 2009.). Zahtjevnost i složenost ratnih operacija te sve veća potreba za djelovanjem u pozadini neprijatelja, moguća kopnena i pomorska ubacivanja, zračna ubacivanja kao i potreba za obavještajno-izviđačkim zadacima, uvjetovali su da je Glavni stožer 1993. godine, kao pristožerne postrojbe, ustrojio 350. diverzantski odred i 8. lakojurišnu brigadu te Satniju izvidničko-diverzantsku, koja je ulazila u mobilizacijski razvoj 350. diverzantskog odreda. Elitnom postrojbom Hrvatske vojske smatra se 1. hrvatski gardijski zdrug (1. HGZdrug),[20] koji je do 2000.

stvenika po završetku Prvog tečaja za redarstvenike Ministarstva unutarnjih poslova prelazi u bazu Rakitje gdje se ustrojava Jedinica za posebne zadatke Rakitje. Kada se govori o značenju Jedinice za posebne zadatke, neosporna je njezina uloga kao embrija stvaranja i razvoja 1. gardijske brigade - legendarnih „Tigrova", ali i značajan kadrovski doprinos u stvaranju drugih gardijskih brigada Hrvatske vojske.

[19] Tijekom Domovinskog rata ime „Tigrova" gradilo je desetak tisuća pripadnika i ta je postrojba položila velike žrtve za oslobođenje Hrvatske: 354 poginula pripadnika, 10 nestalih čija je sudbina još uvijek nepoznata, 201 pripadnik prošao je torture neprijateljskih logora, a u izravnim borbama ranjeno je 1711 pripadnika (Milković, 2009.).

[20] Odlukom ministra obrane o Mirnodopskom mobilizacijskom razvoju Oružanih snaga od 29. ožujka 1994. godine ukinut je niz specijalnih postrojbi Ministarstva obrane te formiran 1. HGZbor. Odluku o osnivanju donio je predsjednik Republike (Odluka o mirnodopskom Mobilizacijskom razvoju Oružanih snaga Glavnog stožera) 31. ožujka 1994. godine. Gardijski zbor činili su 1. HGZdrug i četiri bojne: 1. Gardijska počasna bojna: počasna postrojba za protokolarne zadatke u povijesnim odorama, 2. Gardijska posadna bojna, zaštitna postrojba u vojnim odorama, 3. Gardijsko-mornaričko počasno posadna bojna sa sjedištem na Brijunima, 4. Gardijska bojna za posebne namjene koja se sastojala od pripadnika koji su bili zaduženi za tjelesno osiguranje te nisu nosili vojne odore nego civilna odjela i počasnog voda

godine izravno odgovarao Vijeću obrane i nacionalne sigurnosti odnosno Vrhovnom zapovjedniku Oružanih snaga, nakon čega je potpao pod zapovjedništvo Glavnog stožera. Zdrug je djelovao u okvirima 1. hrvatskog gardijskog zbora (1. HGZbor), jedine postrojbe Hrvatske vojske koja je u svom sklopu integrirala raznovrsne vojne formacije: padobransku bojnu, oklopno-mehaniziranu bojnu, postrojbe za elektronska djelovanja te je formacijski imala i vlastite transportne helikoptere. Pripadnici te elitne postrojbe sudjelovali su u presudnim bitkama Domovinskog rata (Bljesak, Oluja, Maestral). Godine 2000. priključen je HGZbor novoustrojenim postrojbama: 350. obavještajnoj brigadi i Bojni za specijalna djelovanja (Milković, 2009.).

Nenamjenski protuteroristički kapaciteti Oružanih snaga

Temeljnim strateškim dokumentima (Strateški pregled obrane, 2005.) svakoj od grana Oružanih snaga određeno je i razvijanje funkcionalnih kapaciteta za protuterorističko djelovanje. Hrvatsko ratno zrakoplovstvo i protuzračna obrana (HRZ i PZO) u protuterorističkom spektru imaju zadaću održavanja sposobnosti nadzora i zaštite zračnog prostora Republike Hrvatske, sposobnosti prijevoza snaga te različitih oblika potpore združenim snagama. Ponekad svoj doprinos daju pružajući potporu u prikupljanju podataka ili jačanju opće pokretljivosti, dok u drugim slučajevima uloga zračnih snaga može biti operativne prirode kao primjerice, udari na teroriste, njihove akcije ili baze.[21] Da bi protuterorističke snage bile efektivne, od vitalne je važnosti pravodobno odgovoriti na teroristički incident. HRZ i PZO u okviru sustava snaga brzog odgovora spremno je intervenirati unutar 24 sata u različitim tipovima izvanrednih situacija u zemlji. Također jedna od značajnih dijelova HRZ-a je bojna

motociklista. Zbor je utemeljen kao višenamjenska postrojba u kojoj je sažeto djelovanje raznih postrojbi za posebne namjene u sastavu Hrvatske vojske, Ministarstva unutarnjih poslova te više bojni s posebnim zadaćama kao što su osiguranje predsjednika Republike Hrvatske i druge sigurnosne zadaće na najvišoj državnoj razini. Prema pojedinim izvorima (Grizold i dr., 1999.: 360), u dijelu poslova HGZbor je posredstvom Stožera osiguranja bio podređen Uredu za nacionalnu sigurnost kao najvišem tijelu izvršne vlasti (civilno-vojna organizacija, vidi detaljnije: Žunec, 1999.) za upravljanje i koordinaciju poslovima nacionalne sigurnosti. Jedna od specifičnih zadaća 1. HGZbora bila je obnašanje počasnih i ceremonijalnih radnji u suradnji s Državnim (diplomatskim) protokolom. Postrojba je 2000. godine ukinuta, a umjesto nje za potrebe diplomatskog protokola ustrojena je Počasno-zaštitna bojna. Vidi: Milković, 2009.

[21] Kao primjer svjetske prakse vrijedi istaknuti slučaj presretanja egipatskog civilnog zrakoplova američkim borbenim zrakoplovima 11. listopada 1985. godine. Egipatski zrakoplov je prevozio petoricu terorista, pripadnika tuniske frakcije Palestinskog oslobodilačkog fronta (PLF) uključujući i njihovog vođu Abu Abbasa. Teroristi su 7. listopada oteli talijanski turistički brod „Achille Lauro" tijekom krstarenja egipatskim dijelom Mediterana te ubili 69-godišnjeg američkog državljanina židovskog podrijetla (invalida u kolicima) Leona Klinghoffera. Otmičarima je od strane egipatskih vlasti omogućen siguran prolaz u Tunis. Međutim na putu za Tunis egipatski zrakoplov su presreli američki avioni s nosača zrakoplova „Saratoga" te ga primorali da skrene za Sigonellu na Siciliji. Talijanske vlasti odbile su američki zahtjev za izručenjem terorista, ali su teroriste osudile na višegodišnje kazne zatvora. Vidi: Thackrah, 2004.

zrakoplovnog motrenja i navođenja (ZMIN)[22], raspoređena na području cijele zemlje, s temeljnom zadaćom 24-satnog nadzora zračnog prostora Republike Hrvatske.

More je, kao mogući prostor terorističkog djelovanja, specifično. Stručnjaci utemeljeno upozoravaju da je osiguranje luka i lučkih područja, bez obzira kako se opsežno provodilo, zbog veličine akvatorija nedovoljno kontinuirano i uvijek postoji mogućnost prodora za provedbu terorističkih napada na brodove u lukama ili lučka postrojenja (Stubs, 1998.). Hrvatska ratna mornarica (HRM) također sudjeluje u sastavu snaga brzog odgovora. U slučaju protuterorističkog djelovanja vrši nadzor i zaštitu pomorskog prostora Republike Hrvatske (HRM provodi permanentan nadzor područja odgovornosti, kako radarskim i vizualnim motrenjem, tako i nazočnošću brodovima i zrakoplovima obalne straže). U sastavu snaga brzog odgovora HRM je spremna intervenirati unutar 24 sata. Republika Hrvatska aktivno surađuje s ostalim državama u svom okružju na podizanju razine pomorske sigurnosti. Jedan od značajnijih okvira za regionalnu suradnju vezano za pomorsku sigurnost je Jadransko - Jonska inicijativa u okviru koje postoji „projekt ADRION" kao prostor suradnje ratnih mornarica (Hrvatska, Albanija, Crna Gora, Grčka, Italija i Slovenija). Republika Hrvatska sudjeluje i u „projektu V-RMTC" - Virtualno regionalno središte za kontrolu pomorskog prometa (*Virtual Regional Maritime Traffic Centre*) čije je sjedište u Rimu. Taj projekt za cilj ima pridonijeti sigurnosti pomorskog prometa i sigurnosti zemalja sredozemnog i crnomorskog pojasa. Operativno središte HRM-a šalje podatke o pomorskom prometu u području dosega svojih sustava motrenja. Također, HRM sudjeluje u operaciji *Active Endeavour* koju na Sredozemnom moru provodi NATO s ciljem borbe protiv terorizma. [23]

Unutar Oružanih snaga i vojna policija ima protuterorističke kapacitete. Vojna policija je ustrojena već u samim počecima rata. Budući da su postrojbe oružanih snaga bile prisutne diljem cjelokupnog teritorija Hrvatske, tako je ustrojena i Vojna policija sa svojim bojnama (ukupno šest). Već početkom ožujka 1993. godine stvorena je Antiteroristička satnija Vojne policije u sastavu tadašnje 66. bojne Vojne policije, dok su u okviru ostalih bojni stvoreni antiteroristički vodovi. U poslijeratnom razdoblju vodovi su stopljeni u antiterorističku satniju sa sjedištem u Zagrebu pod zapovijedanjem 66. bojne. Reorganizacijom Vojne policije izvršenom u lipnju 2008. godine ta je satnija postala satnija Vojne policije za posebne namjene u sastavu pukovnije Vojne policije (Milković, 2009.). Vojna policija je specijalizirana organizacijska jedinica unutar Oružanih snaga, odnosno rod borbene potpore sa sljedećim specijalnostima: opća, kriminalistička, antiteroristička i prometna.[24] Poslovi vojne

22 Postrojba je umrežena u jedinstveni sustav zračnog prostora svih članica NATO-a čiji je dio i povezani sustav za razmjenu informacija s članicama Saveza. Razmjenom informacija se omogućuje da svi zrakoplovi koji idu prema Hrvatskoj budu identificirani znatno prije nego što uđu u zračni prostor Republike Hrvatske.

23 Podaci su preuzeti sa službenih internetskih stranica Ministarstva obrane: http://www.arhiva.morh.hr/smos/ /multilaterala.asp. učitano 15. rujna 2009. te *Allied Maritime Component Command Naples, Operation Active Endeavour*, prikazano na: http://www.afsouth.nato.int/JFCN_Operations/ActiveEndeavour/Endeavour.htm, učitano 15. rujna 2009.

24 Vidi: Odluka ministra obrane o rodovima, službama, strukama i njihovim specijalnostima od 22. listopada 2004. godine, NN 151/2004.

policije uređeni su Pravilnikom o djelokrugu rada, dužnostima i ovlastima pripadnika Vojne policije iz 2003. godine.[25] Prema odredbama Pravilnika, Vojnu policiju čine posebno obučene i opremljene jedinice, a njihova namjena je održavanje reda i discipline koje se odnose na vojno osoblje, obavljanje policijskih poslova unutar vojnih objekata, kriminalističkih poslova (poslovi suzbijanja kriminala i otkrivanje počinitelja kaznenih djela u vojnim redovima), kontrola vojnog prometa (prometna vojna policija), antiterorističkih poslova (borba protiv neprijateljevih specijalnih jedinica, suprotstavljanje pobunjeničkim, odmetničkim i paravojnim snagama i slično), zaštita visoko rangiranih vojnih dužnosnika te vođenje klasičnih borbenih zadataka.

Bojna za specijalna djelovanja

Unatoč prethodno prikazanim rezultatima neefikasnosti vojske u borbi protiv terorizma, nesporna je činjenica da unutar vojski mnogih država postoje specijalne protuterorističke snage. Postojanje takvih snaga opravdavaju najmanje dva razloga: prvi je što kompleksnost terorizma i terorističkog djelovanja nadmašuje kapacitete civilnih struktura, dok drugi razlog usmjerava fokus promatranja na redefinirane misije suvremenih vojski koje podrazumijevaju i pružanje pomoći civilnim strukturama.

Ustrojavanjem Bojne za specijalna djelovanja Oružane snage Republike Hrvatske dobile su postrojbu koja je izvježbana i opremljena ponajprije za izvođenje specijalnih operacija. Tim su činom objedinjeni svi resursi sa sposobnostima izvođenja specijalnih operacija iz svih ustrojstvenih jedinica Oružanih snaga. Bojna za specijalna djelovanja, jačine 300 pripadnika profesionalnog sastava, osnovana je 8. rujna 2000. godine u sastavu pristrožernih postrojbi Glavnog stožera Oružanih snaga (Grafički prikaz 4). Lociranjem bojne u pristožerne postrojbe Glavnog stožera postrojba je postavljena na stratešku razinu donošenja odluka u pogledu njezine uporabe. Bojna je nastala spajanjem djelatnika Središta za posebne borbene vještine iz Šepurina kraj Zadra i 1. hrvatskog gardijskog zdruga, a središte joj je u Delnicama - vojarna Drgomalj (Dugoročni plan razvoja, 2006.).

[25] Pravilnik je donio ministar obrane 28. travnja 2003. godine sukladno članku 128. Zakona o obrani (NN 33/2002 i 58/2002), a vezano uz niz drugih zakonskih akata: Zakon o kaznenom postupku (pročišćeni tekst NN62/2003), Zakon o prekršajima (NN 88/2002, 122/2002, 105/2004), Zakon o sigurnosti prometa na cestama (NN 105/2004), Zakon o policiji (NN 129/2000).

Grafički prikaz 4. Pristožerne postrojbe Glavnog Stožera Oružanih Snaga Republike Hrvatske

Izvor: *Dugoročni plan razvoja*, 2006.: 19.

Bojna za specijalna djelovanja je izrasla u jednu od najelitnijih i najobučenijih postrojbi Hrvatske vojske, a njezini pripadnici osposobljeni su za operacije na kopnu, moru i u zraku, u svim meteorološkim uvjetima i na svim terenima. Između ostalog, postrojba je specijalizirana za ubacivanje u neprijateljsku pozadinu i izvlačenje snaga iz neprijateljske pozadine zrakom, vodom i kopnom, antiteroristička djelovanja, pružanje pomoći u mogućim elementarnim nepogodama i nesrećama većih razmjera, sudjelovanje u međunarodnim vojnim operacijama, provedbu specijalnih djelovanja u vojnim i nevojnim operacijama poput traganja i spašavanja, izviđanje, prikupljanje i obradu obavještajnih podataka, izvođenje diverzantskih akcija u vodi, zraku i na kopnu, posebno na nepristupačnom terenu i dr. Postrojba je opremljena najsuvremenijim naoružanjem i specijalističkom opremom. Slijedom definirane namjene i ustroja pripadnici Bojne za specijalna djelovanja prolaze niz specijalističkih vidova izobrazbe: alpinizma i skijanja, padobranska i zračno-desantna izobrazba, izobrazba ronjenja, izobrazba za taktičke snajperiste, selekcijska izobrazba za specijalna djelovanja, otpor i bijeg, izobrazba borbenog i neborbenog traganja i spašavanja, preživljavanja, izobrazba borbenih plivača, djelovanja u zimskim uvjetima, izobrazba za borbu u urbanim uvjetima i protuterorizam, izobrazba za psihološka djelovanja.

Bojna za specijalna djelovanja istodobno je i bitan faktor hrvatskog integriranja u euroatlantske vojno-obrambene odnosno sigurnosne integracije. Naime, Bojna intenzivno i u velikom broju provodi aktivnosti vezane za međunarodnu vojnu suradnju. Pri planiranju aktivnosti vodi se načelom “tri koraka”: 1. međusobni posjet timova sastavljenih od pripadnika zapovjedništava specijalnih postrojbi; 2. zajedničko uvježbavanje specijalnih postrojbi na razinama borbenih timova i dijelova zapovjedništva; 3. provedba združenih vježbi specijalnih postrojbi. U tom kontekstu, pripadnici Bojne za specijalna djelovanja prošli su i uspješno završili mnoge međunarodne tečajeve, kako u Republici Hrvatskoj tako i u inozemstvu, primjerice, *Central and Eastern European Instructors Training Course* - Republika Češka; *PfP Summer Mountain Training Course* - Švicarska Konfederacija; *Air Ground Operations Orientation Course* - Kraljevina Nizozemska; *United States Army Infantry School*, *Ranger Cours Riger Course* i *HALO-HAHO*[26] *Course* - Sjedinjene Američke Države; *Heeresunteroffi-*

[26] *High Altitude Low Opening* je tehnika iskakanja iz zrakoplova s velikih visina, pri čemu se padobran otvara na malim visinama, dok je *High Altitude High Opening* tehnika iskakanja iz zrakoplova i otvaranje padobrana na velikim visinama (Milković, 2006.).

ziersakademie, *Stabsunteroffizierslehrgang* - Republika Austrija; *Mountain Warfare Winter Course* - Republika Austrija; *Home Guard Training Centar*, *Winter Warfare Course* - Kraljevina Norveška; *Peace Support Training Centre*, *Peace Support Operations Staff Course* - Republika Bosna i Hercegovina (Milković, 2009.). S duge strane, Bojna je i sudionik međunarodnih mirovnih misija. Hrvatska je, naime, u listopadu 2008. godine prvi put uputila petnaest pripadnika iz redova Bojne za specijalna djelovanja u mirovnu misiju u Čadu.[27] Riječ je o dijelu mirovne misije Ujedinjenih naroda u Darfuru, takozvana UNAMID misija (*African Union/United Nations Hybrid operation in Darfur*). Ta je misija uspostavljena rezolucijom VSUN-a broj 1769 od 31. srpnja 2007. godine kao zajednička jednogodišnja akcija Afričke unije i UN-a s ciljem provedbe Darfurskog mirovnog sporazuma i pružanja pomoći iseljenim i izbjeglim osobama vezano za darfursku krizu i situaciju u susjednom Čadu i Srednjoafričkoj Republici. Mandat je produžen do 31. srpnja 2009. godine (Rezolucija 1828/2007). Zbog darfurske situacije Vijeće sigurnosti je u rujnu 2007. godine (Rezolucija 1778) uspostavilo i mirovnu misiju u Čadu i Srednjoafričkoj Republici (*The United Nations Mission in Central African Republic and Chad* - MINURCAT). Mjesec dana kasnije, u okviru operacije EUFOR Tchad/RCA, Europska unija je formirala vlastite snage (EUROFOR-CHAD/CAR) koje je uputila na tamošnje područje. U sklopu europskog kontingenta djeluje i petnaest pripadnika Bojne za specijalna djelovanja (Brylonek, listopad 2008.). Pripadnici hrvatskog kontingenta u Čadu obavljaju zadaću pratnje konvoja, ophodnje, izviđanja teritorija. U zonu odgovornosti hrvatskih i poljskih vojnika pripada i šest izbjegličkih kampova u kojima se nalazi 130 000 izbjeglica iz pokrajine Darfur.

ZAKLJUČAK

Terorizam se nalazi u „sivoj zoni“ između politike i rata (Townshend, 2003.). Riječ je o području za koje suvremene demokracije još uvijek naprosto nisu našle primjerene odgovore za djelovanje. Stoga su, unatoč obavijenosti svim kontroverzama, „treće snage“, locirane upravo u tom području, prihvatljiv instrument za suzbijanje terora. Kao specijalizirane snage one raspolažu odgovarajućim funkcionalnim sposobnostima. Istodobno pri uporabi, posebno unutar vlastitih granica, podliježu i prihvatljivoj demokratskoj kontroli. Ukupno, „treće snage“ povećavaju broj akcijskih opcija državnim stratezima. „Treće snage“ su naprosto politički održiva alternativa policijskim i vojnim nedostacima i nesposobnostima u borbi protiv terora.

Analiza prikazanih spoznaja pokazuje da specijalne vojno-policijske snage imaju značajnu ulogu u Republici Hrvatskoj. Tu je ulogu moguće sumirati u dvije temeljne

[27] Hrvatski vojnici u Čadu nalaze se u sastavu Multinacionalne bojne Sjever, pod poljskim zapovjedništvom, a smješteni su u kampu koji je 40 km udaljen od granice sa Sudanom. Uključenjem u mirovnu misiju Europske unije, Hrvatska daje svoj doprinos razvoju operativnih sposobnosti Europske unije za djelovanje u zajedničkim operacijama razoružanja, humanitarnim zadaćama, zadaćama vojnog savjetovanja, spašavanja i prevencijama sukoba.

kategorije: uloga u procesu stvaranja hrvatske države i uloga u sustavu nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. Također, ulogu vojno-policijskih specijalnih snaga moguće je promatrati na nekoliko razina:

- specijalne vojno-policijske snage bile su prve oružane postrojbe formirane u Republici Hrvatskoj;
- u početnom razdoblju Domovinskog rata one su bile stožerna točka obrane Hrvatske;
- specijalne policijske snage bile su zametak iz kojeg se kasnije razvila Hrvatska vojska odnosno Oružane snage, a u okviru njih i specijalne vojne snage;
- vojno-policijske specijalne snage sudjelovale su u svim značajnijim operacijama za oslobođenje okupiranih područja Republike Hrvatske;
- vojno-policijske snage su bitan segment protuterorističkih kapaciteta Republike Hrvatske;
- vojno-policijske specijalne snage bile su i jesu bitan integrativni faktor u procesu integriranja Republike Hrvatske u euroatlantske integracije.

Suvremeni terorizam predstavlja stvarnu i realnu prijetnju sigurnosti današnjeg svijeta na globalnoj, regionalnim i nacionalnim razinama. Terorizam je jedan od najopasnijih političko-sigurnosnih fenomena suvremenog svijeta. Broj terorističkih organizacija (648 od 1968. godine do danas) i eskalacija terorističkih akata (Dugan i dr., 2008.) koji se diljem svijeta događaju posljednjih godina, jasno pokazuje da su dosadašnje protuterorističke politike neefikasne u borbi protiv te opasne prijetnje. Izazov protuterorističke politike je potreba njezine utemeljenosti na najvišoj razini prioriteta državne politike te njezina primjerenost realnoj prirodi i obilježjima terorizma. Odgovor na ovu vrstu izazova najmanje je trostruko uvjetovan. Najprije treba definirati realnu sliku terorizma, zatim na temelju takve ocjene u okviru politike nacionalne sigurnosti pronaći odgovarajuću protuterorističku strategiju te je na kraju uskladiti s drugim nacionalnim interesima i ciljevima odnosno prevesti u praktično protuterorističko operativno djelovanje.

Republika Hrvatska je pokazala spremnost i odlučnost u borbi protiv terorizma. Dokaz tome jest i njezino primanje u Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda kao nestalne članice do 2010. godine te, u istom razdoblju, predsjedanje Odborom za protuterorizam (*Counterterrorism Committee*) VS UN-a kao najvišim tijelom međunarodne zajednice za borbu protiv terorizma. Jednako značajan dokaz odlučnosti jest i definitivno pridruživanje Hrvatske NATO-u i njegovim protuterorističkim kapacitetima u travnju 2009. godine. U tom kontekstu, funkcioniranje protuterorističkih komponenti sustava nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske nije samo u funkciji sprječavanja ugrožavanja nacionalne sigurnosti Hrvatske, već i u pružanju doprinosima međunarodne zajednice u pokušajima eliminacije terorističkog zla. Terorističko djelovanje i terorizam su vrlo složeni fenomeni i nadasve izazovni sigurnosni rizici. Za efikasno suprotstavljanje terorizmu nije dovoljno stvoriti protuterorističke kapacitete. Potreban je sposoban protuteroristički sustav. Sigurnosnim rizicima poput terorizma efikasno se moguće suprotstaviti jedino u pogledu upravljanja centraliziranim,

funkcionalno posebno koordiniranim, sadržajno visokospecijaliziranim te u pogledu odgovornosti pojedinih komponenti jasno definiranim djelovanjima, djelovanjima koja su na vrhu prioriteta državnih akcija. Funkcioniraju li vojne i policijske specijalne snage kao zasebne komponente, zadovoljavaju li specijalne vojno-policijske snage Republike Hrvatske zahtjeve suvremenih protuterorističkih sustava? Ako i zadovoljavaju, sigurnosni rizici terorističkih djelovanja nameću potrebu da se u narednim protuterorističkim aktivnostima u Republici Hrvatskoj na nacionalnoj razini, planski i ciljano kontinuirano radi na funkcionalnoj integraciji vojnih i policijskih kapaciteta, na zbližavanju taktike i zajedničkog djelovanja specijalnih snaga vojske i policije, sustavnom, koordiniranom i ciljanom opremanju sredstvima i opremom, zajedničkom sudjelovanju u projektima razvoja i modernizacije kao i radu na zajedničkoj planskoj izobrazbi, kako bi se povećala operativna snaga specijalnih snaga, a opasnosti od terorističkih prijetnji svele na minimum.

LITERATURA

Barić, N. (2005.) *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990-1995*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Barnett, R.F. - Tovar, B.H. - Shultz, H.R. (ur.) (1984.) *Special Operations in US Strategy*. Washington: National Defense University Press and National Strategy Information Center.

Best, A.R. - Feickert, A. (2009.) *Special Operations Forces (SOF) and CIA Paramilitary Operations: Issues for Congress*. CRS Report for Congress, Congressional Research Service. Prikazano na: http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RS22017.pdf., učitano 2. listopada 2009.

Bilandžić, M. (2008.) „Hrvatska vojska u međunarodnim odnosima" *Polemos* 11(2): 22.

Bilandžić, M. (2005.) *Sjeverna Irska između rata i mira*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Bilandžić, M. (1996.) *Tajne operacije CIA-e kao komponenta vanjske politike SAD*. Magistarski rad. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Brylonek M. (listopad 2008.) „Vojne operacije Europske unije u Čadu i Srednjoafričkoj Republici", *Hrvatski vojnik-Internet izdanje*, broj 212. Prikazano na: http/www.hrvatski-vojnik.hr/., učitano 16.prosinca 2008.

Charters, A, D. (ur.)(1994.) *The Deadly Sin of Terrorism: Its Effect on Democracy and Civil Liberty in Six Countries*. Westport: Greenwood Press.

Crelinsten, D.R. - Schmid, P.A. (2006.) „Western respones to terrorism: A twenty-five year balance sheet". U: Rapoport, C.D. (ur.): *Terrorism: Critical Concepts in Political Science*. Abingdon: Routledge.

Dugan L. - LaFree G. - Cragin K. - Kasupski A. (March 2008.) *Building and analyzing a comprehensive open source data base on global terrorist event*. Preuzeto s: http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/ /grants/223287.pdf, učitano 11. veljače 2009.

Federation of American Scientists, FAS, Intelligence Resource Program, *National Security Action Memorandum, NSAM 162, Development of U.S. and Indigenous Police, Paramilitary and Military Resources*. Prikazano na: http://www.fas.org/irp/offdocs/nsam-jfk/nsam162.htm, učitano 1. listopada 2009.

Feickert, A. (2009.) *U.S. Special Operations Forces (SOF): Background and Issues for Congress*. CRS Report for Congress, Congressional Research Service. Prikazano na: http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RS21048.pdf., učitano 2. listopada 2009.

Foot, M.D. (1964.) *S.O.E. in France*. London: HMSO.

Godson, R. (1981.) *Intelligence Requirements for the 1980's: Covert Action*. Washington: National Strategy Information Centre.

Grizold, A. - Tatalović, S. - Cvrtila, V. (1999.) *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Harasin, D. (1994.) *Fizička priprema pripadnika specijalnih jedinica*. Diplomski rad. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.

Jones. G.S. - Libicki, C.M. (2008.) *How Terrorist Groups End: Lessons for Countering al Qa'ida*. Santa Monica: RAND Corporation.

Krivični zakon Republike Hrvatske (pročišćeni tekst), NN 32/1993.

…*Kronologija rata* (1998.), Zagreb: Hrvatski informativni centar i Slovo.

McClintock, M. (1992.) *Instruments of Statecraft: U.S. guerilla warfare, counterinsurgency, and counterterrorism, 1940-1990*. New York: Pantheon Books. Prikazano na: http://www.statecraft.org/, učitano 1. listopada 2009.

Mikličić, D. (2003.) „Obuka u interventnim jedinicama policije - Opća i specijalna tjelesna priprema", *Policija i sigurnost* 12 (4-6).

Milković, S. (2006.) *Uloga specijalne policije u borbi protiv terorizma*. Magistarski rad. Zagreb: Visoka škola za sigurnost na radu, s pravom javnosti.

Milković, S. (2009.) *Specijalne snage OS RH i MUP-a RH u borbi protiv terorizma*. Diplomski rad. Zagreb: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Ratna škola „Ban Josip Jelačić".

Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske 2006. – 2015. (2006.). Zagreb: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. Prikazano na: http://www.arhiva.morh.hr/katalog/documents/dpr_final.pdf., učitano 15. rujna 2009.

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Ravnateljstvo policije, Specijalna policija. Prikazano na: *http://www.mup.hr/main.aspx?id=162*, učitano 7. rujna 2009.

O*dluka o rodovima, službama, strukama i njihovim specijalnostima*. Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, NN 151/2004.

Pravilnik o djelokrugu rada, dužnostima i ovlastima pripadnika Vojne policije. Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, NN 74/2003.

Nazor, A. (2007.) *Počeci suvremene hrvatske države (kronologija procesa osamostaljenja Republike Hrvatske: od Memoranduma SANU 1986. do proglašenja neovisnosti 8. listopada 1991.)*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata.

Philby, K. (1978.) *Moj tihi rat*. Rijeka: Otokar Keršovani.

Strateški pregled obrane (2005.) Zagreb: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. Prikazano na: Ministarstvo obrane RH, http/www.morh.hr/katalog.documents/spo_hrv.pdf, učitano 12. prosinca 2008.

Schellenberg, W. (1985.) *Memoari*. Zagreb: August Cesarec.

Shackley, Th. (1981.) *The Third Option: An American View on Counterinsurgency Operations*. New York: Reader's Digest Press.

Stubs, J. B. (1998.) *Superterrorism and the Military Instrument of Power*. Air Command and Staff College, Air University, Alabama: Maxwell Air Force Base.

Tatalović, S. - Bilandžić, M. (2005.) *Osnove nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova.

Tatalović, S. - Grizold, A - Cvrtila V. (2008.) *Suvremene sigurnosne politike: Države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Townshend, Ch. (2003.) *Terorizam*. Sarajevo: TKD Šahinpašić.

Thackrah, R. J. (2004.) *Dictionary of Terrorism*, Second edition. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group.

Urban, M. (1986.) *UK Eyes Alpha: The Inside Story of British Intelligence*. London: Faber and Faber.

Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst), NN 55/2001.

Wardlaw, G. (1989.) *Political Terrorism: Theory, Tactics, and Counter-measures*. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press.

Zakon o obrani, NN 49/1991.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrani, NN 49/1993.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrani, NN 57/1996.

Zakon o obrani, NN 33/2002.

Zakon o općem oprostu, NN 86/1996.

Zakon o kaznenim djelima podrivačke i terorističke djelatnosti protiv državnog suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske, NN 74/1992.

Zimmerman, D. (2005.) „The Best of Two Worlds: The Role for Third Force Paramilitaries in the Combating of Political Violence Movements". U: Gunaratna, R. (ur.): *Combating Terrorism*. Singapore: Marshall Cavendish Academic.

Zimmerman, D. (2005.a) „Between Minimum Force and Maximum Violence: Combating Political Violence Movements with Third-Force Option" *The Quaterly Journal* 4(1): 43-60.

Žunec, O. (ur.)(1999.) *Hrvatska vojska 2000: Nacionalna sigurnost, oružane snage i demokracija*. Zagreb: SDP i Strata istraživanja.

Žunec, O. (2007.) *Goli život: Socijetalne dimenzije pobune Srba u Hrvatskoj*. Zagreb: Demetra.

Polemos 12 (2009.) 2: 33-60, ISSN 1331-5595

SPECIAL MILITARY POLICE COUNTER-TERRORIST UNITS: CROATIA AND THE WORLD

Mirko Bilandžić, Stjepan Milković

Summary

The escalation of terrorism in the modern world has conditioned the establishment of the "third option" (the space between the police and army) and the creation of a "third force" (special forces) to combat terrorism. An integral part of the establishment and development of the Republic of Croatia and its armed forces is the formation and development of special military and police anti-terrorist forces. These parallel processes have their source in the conditions of the Homeland War. Special forces have played a crucial role in the Homeland War and the liberation of Croatia. Special police unit and Special Operations Battalion are not only one of the pillars of Croatian anti-terrorist capacity, but also an important factor in Croatian integration into Euro-Atlantic security and defense associations.

Keywords: special forces, „third force", terrorism, counterterrorism, Special Police Unit, Special Operations Battalion